

Äppelodlingar en viktig del av ett levande landskap

Att Österlen har en speciell plats i många hjärtan är inte svårt att förstå. Skånes sydöstra hörn har verkligen något extra, med sina natursköna vyer, havet, ljuset, små mysiga fiskelägen och byar – och äppelodlingarna såklart, som präglat landskapet sedan slutet av 1800-talet. Men de gamla korgformade träden som förknippas med Österlen blir allt färre, med förlorade natur- och kulturvärden som följd. Så hur ska de gamla träden kunna bevaras?

TEXT: Ulrika Petersén **FOTO:** Nils Bergendal

Jag lägger ingen skuld på odlarna som sågar ner gamla odlingar, säger **Helena Edman**, som tillsammans med **Fabian Mebus** driver företaget Levande Landskap. Jag har full förståelse för att de måste ha lönsamhet i sin produktion, vilket kan vara svårt med de gamla träden. Så det gäller att hitta nya sätt för att bevara och utveckla äldre odlingar. I Leaderprojektet "Nytt liv i Österlens gamla äppelodlingar" arbetar vi bland annat med det, att hitta användningsområden så odlingarna kan finnas kvar.

I det treåriga projektet, som nu är inne på sitt sista år, har Helena och Fabian gjort en inventering av samtliga fruktodlingar på Österlen. De har också haft många samtal med markägare och testat olika skötsel- och restaureringsmodeller i tre områden. Ett av dem finns vid Ängdala, i en äppelodling med cirka 70 år på nacken.

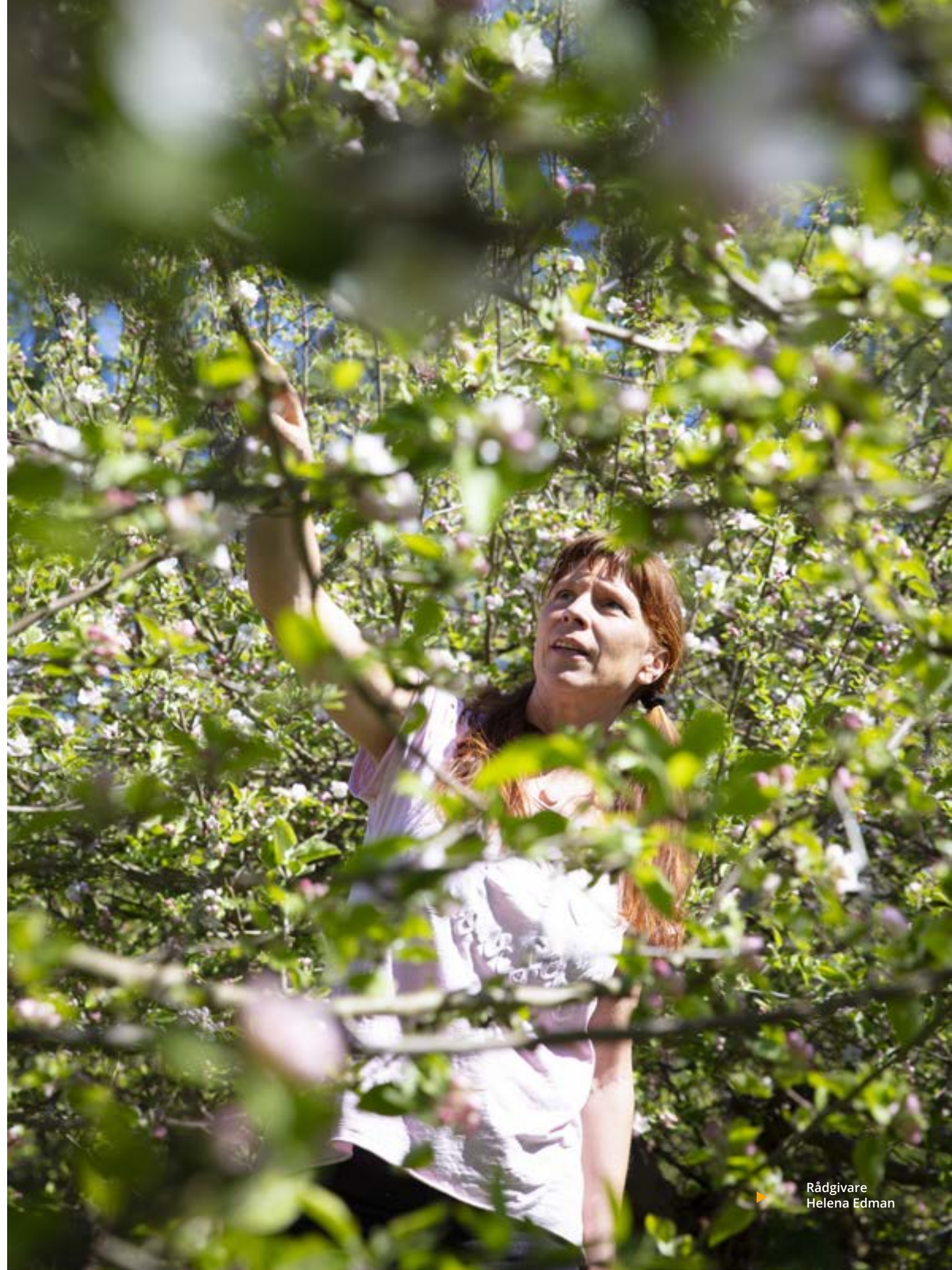
– En fördel med äppelträd är att de relativt fort får en struktur som vedlevande insekter gillar, som håligheter med mulm, och blottad och död ved, berättar Fabian.

Genom att beskära träden rätt, så solen når ner i kronan, trivs insekterna ännu bättre. Samtidigt får träden förutsättningar att leva vidare och må bra. För insekternas skull är det också viktigt att marken runt äppelträden sköts på rätt sätt.

– Marken runt träden ska gärna blomma, så i Ängdala slåttrar vi för att få en rik blomning under lång tid, säger Helena.

I en inventering av vedlevande insekter, mossor och lavar i gamla äppelodlingar, som Naturcentrum AB gjorde förra året på uppdrag av Simrishamns kommun, syns tydligt att åtgärderna vid Ängdala gett resultat. I odlingen hittades 166 olika insektsarter, vilket var dubbelt så många som i äppelodlingen ▶

”Äppelmust borde bli hela Sveriges måltidsdryck”

med näst flest arter. Utöver det noterades 13 lavar, 15 mossor och 5 svampar. Totalt 199 arter! Av dessa var 15 naturvårdsarter varav 10 rödlistade.

Kunskap grunden för att lyckas

Förutom att vara en miljö som många arter trivs i är äppelträdens massblomning om våren viktig för ett stort antal pollinerare. Och för oss människor. För det finns få saker som slår en gammal äppellund i full blom.

– Den kommersiella fruktodlingen på Österlen startade i slutet av 1800-talet och nådde sin kulmen på 1960-talet, berättar Fabian. Det finns fortfarande kvar äppelodlingar från 1940-60-talet, men de blir allt färre. Så om vi vill bevara den kulturhistoriskt värdefulla miljön som de utgör börjar det bli bråttom.

Förutom att bidra till Österlens unika landskapsbild innehåller de gamla äppelodlingarna många sorter som inte längre odlas kommersiellt. Medan en modern äppelodling består av 5-7 sorter, kan en gammal odling innehålla 30-40!

Hos **Martin och Jessica Malmqvist**, som

”blev med äppelodling” 2011 när de köpte en gård på Österlen, finns flera gamla sorter som de nu restaurerar och sköter om.

– Vi flyttade hit permanent 2019 och tog då tillbaka äppelodlingen som varit utarrenderad, berättar Jessica. Vi slutade bespruta träderna och efter några år började vi märka skillnad. Markväxtligheten kom tillbaka och nu finns här jättemånga insekter, vildbin och galet med fåglar.

Varken Martin eller Jessica har erfarenhet av odling sedan tidigare, men de är imponerade av hur mycket rådgivning och hjälp som funnits att tillgå.

– Vi har träffat fantastiska människor som delat med sig av sin kunskap kring restaurering, beskärning och mustning, säger Martin. Och vi läser tidningen Smart Landsbygd med stort intresse och har deltagit i flera av Länsstyrelsens utbildningar och rådgivningar!

Äppelmust – hela Sveriges måltidsdryck

För Martin och Jessica handlar äppelodlingen inte om försörjning. De tar hand om träderna för att de vill och för att det känns

LÄR MER Gå en kurs hos Länsstyrelsen

Varje år erbjuder Länsstyrelsen kurser inom många olika områden som gynnar bevarandet av gamla äppelträd. Som restaurering och beskärning av gamla träd, slätter, mustproduktion, småskalig livsmedelsproduktion med mera.

Se aktuella kurser på sidan 34 och framåt.

Fabian Mebus och Helena Edman vid ett av de många korgformade äppelträden på Österlen.

I en tid då ökad inhemsk livsmedelsförsörjning blir allt viktigare måste vi bli bättre på att nyttja det vi redan har.

Mångfald på en 70 år gammal äppelodling med 30-40 olika äppelsorter.

viktigt. Att gamla träd är mer tidskrävande än nya, inte minst att beskära, spelar således mindre roll för deras del. För odlare som livnär sig på sina äpplen är det annorlunda.

– Där måste äppelodlingen ge inkomst och i projektet har vi tittat på hur de gamla odlingarna kan göra det, säger Helena. Ett förslag är att nyttja odlingarna i besöksnäringen, som miljö för till exempel café, restaurang eller camping. Men det vi ser störst potential i är att använda frukten till must och cider. Äppelmust borde bli hela Sveriges måltidsdryck! Nu har också hantverksmässigt producerad cider fått ett uppsving och en våg av producenter jagar de gamla sorterna. Varför inte para ihop dem med odlarna och låta

cidertillverkarna få frukten i utbyte mot att de sköter odlingarna?

Helena fortsätter:

– I en tid då ökad inhemsk livsmedelsförsörjning blir allt viktigare måste vi bli bättre på att nyttja det vi redan har. Som de gamla äppelodlingarna på Österlen. Gör vi det kan biologisk mångfald och unika kulturvärden gynnas på samma gång. Just nu är det eldsjälar likt Martin och Jessica som på eget initiativ ser till att äppelodlingarna lever kvar, men det behövs mer. Till exempel ett stöd att söka för särskilt värdefulla odlingar. Då tror jag att fler av Österlens värdefulla gamla äppelodlingar hade kunnat bevaras; till nytta och glädje för både människor och djur. ●